

УДК 63 (091)

В.С. КОЧМАРСЬКИЙ, кандидат с.-г. наук

Миронівський інститут пшениці імені В. М. Ремесла НААН

**ДО СТОРІЧНОГО ЮВІЛЕЮ МИРОНІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ
ПШЕНИЦІ ІМЕНІ В.М. РЕМЕСЛА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

Висвітлено історію організації, розвитку та діяльності Миронівської селекційно-дослідної станції і Миронівського інституту пшениці, створеного на її базі, та окремих структурних підрозділів. Показано роль академіка В.М. Ремесла і провідних учених у становленні науково-дослідної установи, що завдяки їхнім вагомим науковим здобуткам стала одним з провідних наукових центрів світу.

Ключові слова: селекційно-дослідна станція, науково-дослідний інститут, відділи, лабораторії, провідні вчені, наукові здобутки, сорти-інновації

Історія становлення інституту. Миронівський інститут пшениці імені В.М. Ремесла Національної академії аграрних наук України є провідною науково-дослідною установою з селекції зернових культур в Україні. Визначна роль у заснуванні установи належить видатному вченому, фахівцю Департаменту Землеробства Росії, соратнику Міністра внутрішніх справ П.А. Столипіна, беззмінному керівнику Мережі дослідних полів Всеросійського товариства цукрозаводчиків (ВТЦ) впродовж майже 20 років із часу її заснування (1901–1919), одному з фундаторів і засновників єдиного на теренах царської Росії фахового наукового зібрання – Київського агрономічного товариства, професору сільського господарства Соломону Львовичу Франкфурту.

З часу організації Мережі дослідних полів ВТЦ виникла ідея створення центрального в Київській губернії науково-агрономічного інституту, основне завдання якого полягало б у науковому об'єднанні діяльності мережі

дослідних установ, розвитку дослідницької сільськогосподарської справи, зокрема з вивчення культури цукрового буряку, та проведенні широкої популяризації діяльності з впровадження новітніх наукових розробок дослідних установ. У 1902 р. Правління Товариства цукро заводчиків було створено спеціальну комісію, якій доручалася розробка питання щодо створення такої установи, та розпочато підписку і збирання коштів на її облаштування. Виконанню проекту завадили події 1904–1905 рр. Але завдяки С.Л. Франкфурту весь цей час про питання щодо створення агрономічної станції у Товаристві цукро заводчиків не забували.

Витрати на облаштування та утримання агрономічної станції починаючи з 1911 р. взяли на себе Департамент Землеробства і Правління ВТЦ. Восени того ж року розпочалось фактичне освоєння наміченої ділянки чорнозему площею 100 десятин, розташованої неподалік залізничної станції Миронівка на землях, що належали Селянському Поземельному Банку. 1 листопада 1911 р. був офіційно призначений завідувач станції – випускник Московського сільськогосподарського інституту, агроном першого розряду, спеціаліст Мережі дослідних полів ВТЦ, член Комісії з розповсюдження сільськогосподарських знань при Київському агрономічному товаристві Сергій Максимович Тулайков.

На підставі закону від 9 червня 1912 р. Головним управлінням Землеустрою і Землеробства, Київським і Подільським губернськими земствами було закріплено право на земельну ділянку, на якій засновано Центральну (згодом Миронівська) обласну сільськогосподарську дослідну станцію. Загальне керівництво станцією та забезпечення матеріального постачання із самого її заснування по 1919 р. здійснював С.Л. Франкфурт.

З часу заснування станції розпочалося облаштування її необхідними спорудами і подальше забезпечення земельними ділянками.

У 1913 р. на станції був утворений метеорологічний відділ, і з 1 травня 1913 р. розпочато постійні метеоспостереження, відповідальним за проведення яких був призначений спеціаліст відділу рільництва Олексій

Костянтинович Філіповський. У 1921 р. на базі метеорологічного відділу Миронівської (Центральної) дослідно-селекційної станції було створено метеорологічну станцію Миронівка, що залишилася підвідомчою селекційній станції, але увійшла до мережі Гідрометеослужби. Нині агрометеостанція (А) «Миронівка» належить до системи Держгідрометеослужби. Дані метеорологічних спостережень А «Миронівка» отримують синоптики Америки та Європи з метою складання синоптичних прогнозів. Вони високо оцінюють якість спостережень Миронівської агрометеостанції, що входить у міжнародну систему метеоспостережень.

У 1913 р. було побудовано і оснащено новітнім на той час обладнанням хімічну лабораторію, що розпочала свою роботу в 1914 р. Закладається парк із різноманітних порід дерев та фруктовий сад на чотирьох десятинах землі. Добротні житлові будинки і виробничі будівлі були обладнані водогоном, каналізацією та мали електричне освітлення. У 1923 р. під наглядом архітектора-художника П.Ф. Альошина (у майбутньому відомий український архітектор, академік, у 1922–1924 рр. був головним архітектором м. Києва) завершується розпочате в 1916 р. будівництво селекційного корпусу. Лабораторний і селекційний корпуси по праву вважаються історично-архітектурними пам'ятками. Крім того, було споруджено великий селекційний погріб для зберігання маточного буряку на 400 тис. коренів.

У лютому 1922 р. вперше перед широким загалом фахівців на зібранні Київського крайового комітету сільськогосподарської дослідної справи з доповідями про підсумки своєї наукової діяльності виступили співробітники Миронівської дослідної та селекційної станції О. Філіповський, І. Абезгауз та О. Надєждін, які фактично узагальнили головні результати десятирічних польових та лабораторних дослідів станції.

У червні 1927 р. на Всеукраїнській нараді окружних агрономів сільськогосподарську науку представляли тільки три дослідні установи, що мали значні успіхи з упровадження своїх результатів – Харківська, Поліська і Миронівська дослідні станції (завідувач відділу пристосування

П.В. Кузьменко). За 15 років (1912–1927), з яких декілька припало на війну 1914 р., революційні події та громадянську війну, станція досягла великих успіхів, мала багато корисних розробок і випустила вже близько 40 окремих видань наукового змісту і порад селянам. Крім того, сорти, створені на станції, отримали широке розповсюдження і велику популярність серед селянства, особливо пшениця Українка.

У середині 20-х років станція розпочала методичне керівництво і узагальнення досвіду роботи колективних дослідів у селянських господарствах Шевченківської округи, до якої тоді належав теперішній Миронівський район, організувала кореспондентську мережу серед селян-дослідників. У 30-х роках учені станції узагальнювали результати дослідницької роботи так званих хат-лабораторій у колгоспах (аж до середини 50-х), що прийшли на зміну селянським колдослідам. Крім селекційної роботи, агрохімічних досліджень і агротехнічних розробок учені станції вивчали і узагальнювали досвід колгоспного будівництва в період суцільної колективізації в районі діяльності Миронівської станції.

У 1931 р. Миронівській дослідно-селекційній станції було надано статус зональної, і для розширення науково-виробничого процесу за рішенням Головцукру їй було передано бурякорядгосп „П’ятирічка” Миронівського цукрозаводу разом з 1162 га орної землі. Нині це Державне підприємство «Дослідне господарство «Еліта» Миронівського інституту пшениці Національної академії аграрних наук України».

У 1937 р. Миронівській зональній дослідно-селекційній станції було надано статус державної і підпорядковано Наркомату Землеробства (згодом Міністерство сільського господарства) СРСР і УРСР. На Миронівську станцію було покладено виробництво насіння пшениці, цукрового буряку, вівса, кукурудзи, гороху, проса і багаторічних трав для колгоспів Київської, Черкаської і Житомирської областей, крім того були поставлені завдання: виведення нових високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур і поліпшення існуючих, розробка основних питань агротехніки травопільної

системи землеробства, забезпечення райнасівгоспів високопродуктивною елітою. За досягнуті успіхи у виконанні планів виробництва елітного насіння основних зернових культур у 1937 р. Миронівська станція була нагороджена Дипломом I ступеня Всесоюзної сільськогосподарської виставки (м. Москва).

У роки Великої Вітчизняної війни науково-дослідна робота на станції була припинена. Ряд наукових і виробничих будівель було зруйновано. Загальні збитки становили понад 9 млн. крб.

Після визволення території станції від німецьких загарбників (навесні 1944 р.) поступово були відремонтовані селекційний корпус і агрохімічна лабораторія, елеватор, електростанція, інші господарські споруди і житлові будинки, відновлені тривалі агротехнічні дослідження та зібрано насіннєвий матеріал для селекційної роботи. На початку 60-х років побудовано школу-восьмирічку, гуртожиток, декілька житлових будинків.

Наприкінці 50-х років на станції працювало 19 наукових співробітників, серед них три кандидати сільськогосподарських наук. З 1960 р. Миронівська станція забезпечувала насінням зернових, зернобобових, олійних культур і кормових трав еліти та першої репродукції 128 колгоспів та чотири радгоспи семи районів Київської області. Елітно-насінницьке господарство крім районованих сортів вирощувало також насіння нових сортів і перспективних номерів селекції інституту, що реалізувалось не тільки колгоспам і радгоспам, а й науково-дослідним установам для первинних ланок насінництва.

У 1962 р. на державному рівні відзначалось 50-річчя дослідницької роботи Миронівської селекційно-дослідної станції Всесоюзного НДІ кукурудзи. Був відмічений і оцінений значний внесок науковців у піднесення продуктивності, зокрема пшениці, на полях УРСР та РРФСР.

У 1967 р. за успіхи, досягнуті у розвитку сільськогосподарської науки, і високі виробничі показники Миронівська селекційно-дослідна станція була нагороджена орденом Леніна.

Враховуючи видатні успіхи Миронівської станції в селекції озимої пшениці, великий економічний ефект від використання у виробництві створених на той час сортів озимої пшениці Миронівська 264, Миронівська 808, Миронівська ювілейна 50 (до 50-річчя Жовтневої революції), розробку оригінальних і дієвих методів селекції, наявність зручного для дослідницької роботи земельного фонду і необхідної матеріально-технічної бази та сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, відповідно до постанови Державного комітету Ради Міністрів СРСР з науки і техніки під № 76 від 7 грудня 1967 р. з метою поліпшення науково-дослідних робіт із селекції, насінництва й агротехніки пшениці, економіки й організації виробництва зернових культур у районах Полісся і Лісостепу Української РСР та згідно з наказом Міністра сільського господарства СРСР під № 5 від 5 січня 1968 р. на базі Миронівської селекційно-дослідної станції був створений Миронівський ордена Леніна науково-дослідний інститут селекції та насінництва пшениці, який було підпорядковано Всесоюзній академії сільськогосподарських наук імені В.І.Леніна (ВАСГНІЛ). Директором новоствореного інституту був призначений директор Миронівської станції Герой Соціалістичної Праці академік Василь Миколайович Ремесло.

У 1972 р. на підставі відповідної постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про створення селекційних центрів» рішенням Президії ВАСГНІЛ на базі Миронівського НДІ селекції та насінництва пшениці, як однієї з провідних наукових установ з селекції озимої пшениці в системі ВАСГНІЛ, був створений Миронівський селекційний центр, діяльність якого полягала у поліпшенні селекційної роботи науково-дослідних установ Правобережного Лісостепу України із зерновими, зернобобовими і круп'яними культурами та координуванні наукових досліджень у цій галузі. Багато зусиль докладалось селекцентром для успішного впровадження у сільськогосподарське виробництво всього створеного сортименту та для досягнення високих і стабільних урожаїв нових сортів.

З часу утворення інституту (так само, як і на початку заснування станції в 1912 р.) розпочинається велике будівництво. Побудовано триповерхову школу-десятирічку, зведено новий гуртожиток, магазин, їдальню з банкетним залом, дитячий дошкільний комбінат, декілька нових житлових будинків. У 1976 р. здано новий корпус інституту з оснащеними усім необхідним обладнанням лабораторіями. У 1980 р. введений в експлуатацію фітотрон (станція штучного клімату), що був на той час найбільшим у світі серед подібних комплексів, у 1981 р. – післязбиральний комплекс. У 1980 р. відкрито новий будинок культури, з'єднаний галереєю з великим спортивним залом. У 1982 р. влаштовано необхідними будівлями окрему територію інтродукційно-карантинного розсадника. У 1986 р. побудовано новий селекційний корпус інституту.

У 70–80-ті роки Миронівський інститут мав Московський, Волгоградський, Кустанайський, Ставропольський опорні пункти та Карабаликський (Північний Казахстан) і Алтайський відділи селекції. Нині інституту підпорядкований Волинський опорний пункт.

Миронівські сорти стали відомими в усьому світі, вони широко вирощувались у соціалістичних країнах. У 70-х роках розгортається міжнародне співробітництво з науково-дослідними установами Німецької Демократичної Республіки, Чехословацької Соціалістичної Республіки, у 80-х роках – Народної Республіки Болгарії та Польської Народної Республіки.

Миронівський науково-дослідний інститут селекції та насінництва пшениці, як провідна наукова установа з селекції озимої пшениці в СРСР, та підпорядковане йому експериментальне дослідне господарство за досягнення найвищих показників у Всесоюзному соціалістичному змаганні, підвищення ефективності і якості науково-дослідних робіт, успішне виконання народногосподарського плану були нагороджені в 1974, 1976, 1977 і 1979 рр. перехідним Червоним Прапором ЦК КПРС, Ради Міністрів, Всесоюзної Центральної Ради Профспілок і ЦК ВЛКСМ із занесенням на Всесоюзну

Дошку пошани на ВДНГ СРСР, що на той час було однією з найвищих нагород, а також занесені до „Книги трудової слави” Київської області.

У 1977 р. на зустрічі з керівниками Академії наук соціалістичних країн Генеральний секретар ЦК КПСС Л.І. Брежнєв наголосив, що сорти пшениці, створені в Миронівському інституті під керівництвом академіка В.М. Ремесла, дали СРСР прибуток близько 1,6 млрд. карбованців.

У багатьох напрямках досліджень Миронівський інститут проводив наукові пошуки у співробітництві із Всесоюзним інститутом рослинництва, Всесоюзним інститутом захисту рослин, Московським державним університетом ім. М.В. Ломоносова, Інститутом проблем матеріалознавства АН УРСР, Інститутом біохімії АН УРСР, Інститутом фізіології рослин АН УРСР та ін.

На честь великих заслуг засновника інституту академіка АН СРСР і ВАСГНІЛ В.М. Ремесла у розвитку сільськогосподарської науки і у пам'ять про нього згідно з Постановою Ради Міністрів СРСР № 138 від 3 лютого 1984 р. Миронівському науково-дослідному інституту селекції та насінництва пшениці присвоєно ім'я В.М. Ремесла.

На виконання рішення Урядової комісії від 9 грудня 1991 р. „Про передачу підприємств, установ, організацій союзного підпорядкування, що розташовані на території України, у відання органів державного управління України” Миронівський НДІСНП ім. В.М.Ремесла переведено у підпорядкування Української академії аграрних наук під назвою Миронівський інститут пшениці ім. В.М. Ремесла. З 2010 р. повна назва інституту – Миронівський інститут пшениці імені В.М. Ремесла Національної академії аграрних наук України.

З початку 90-х років унаслідок переорієнтації в міжнародних наукових зв'язках інституту та з метою збереження ефективності селекційних робіт щодо створення сортів нового покоління на високому рівні шляхом залучення у програми всього різноманіття світового генофонду селекціонерами інституту було укладено міжнародні угоди про обмін

інформацією та гермоплазмою з міжнародними координаційними селекційними центрами CIMMYT (Міжнародний центр з покращення кукурудзи та пшениці) з філіалами у США, Мексиці, Туреччині та ICARDA (Міжнародний центр аграрних досліджень у посушливих зонах) з філіалами у США та Сирії.

Розпочато спільну селекційну роботу з Інститутом фізіології рослин і генетики НАН України та Інститутом рослинництва ім. В.Я. Юр'єва УААН, результатом якої стало створення нових сортів озимої і ярої пшениці, а також співробітництво з науково-дослідними установами системи УААН (НААН) – Інститутом захисту рослин, Селекційно-генетичним інститутом – Національним центром насіннезнавства і сортовивчення, Інститутом землеробства. Крім того, наукові стосунки підтримуються з Національним університетом імені Тараса Шевченка, Національним університетом біоресурсів і природокористування України, Білоцерківським національним аграрним університетом.

Сьогодні основними напрямками діяльності інституту є розробка теоретичних основ селекції, включаючи методи біотехнології; селекція на імунітет і дослідження фізіологічних, біохімічних і генетичних основ продуктивності, морозостійкості, посухостійкості; підвищення якості зерна; створення нових високопродуктивних сортів-інновацій зернових колосових культур; розробка інноваційних, екологічно безпечних технологій вирощування нових сортів зернових колосових культур; виробництво добазового та базового насіння нових сортів цих культур.

Упродовж 100-річного періоду діяльності установа підпорядковувалась Мережі дослідних полів ВТЦ, Українському (згодом Всесоюзному) НДІ цукрової промисловості (Всесоюзному НДІ бурякового рільництва), Народному Комісаріату Землеробства (згодом Міністерство сільського господарства) СРСР, Всесоюзному НДІ кукурудзи, Всесоюзній академії сільськогосподарських наук імені В.І. Леніна, Українській академії аграрних наук (тепер Національна академія аграрних наук України) і займалась

селекцією та насінництвом 20 сільськогосподарських культур, головною серед яких залишається озима пшениця.

У різні роки дослідну станцію та інститут очолювали талановиті організатори сільськогосподарської науки, які зробили значний внесок у розвиток наукової установи: Сергій Максимович Тулайков (1911–1916), Олександр Федорович Нестеров (1916–1918), Казимир Францович Мурашко (1918–1920), Олексій Костянтинович Філіповський (1920–1929), Антон Іванович П'ятенко (1929–1931), Іван Купріянович Бобир (1931–1932), Андрій Макарович Фейцаренко (1932–1934), Василь Федорович Старченко (1934–1938), Іван Архипович Тимченко (1938–1941), Антон Йосипович Фрідріх (1944–1964), Василь Миколайович Ремесло (1964–1983), Леонід Олександрович Животков (1983–2000), Володимир Анатолійович Власенко (2000–2003), Володимир Іванович Дубовий (2003–2006), Василь Трохимович Колючий (2006–2007), Валентин Сергійович Кочмарський (з березня 2007 р.).

Значний внесок у підвищення ефективності наукових досліджень, покращення матеріально-технічної бази для розвитку науки, поліпшення благоустрою та соціальної інфраструктури наукової установи своєю плідною працею у різні роки зробили помічники завідувача станції і заступники директора станції та інституту з науки та загальновиробничих питань, зокрема: Франц Павлович Сененко, Олександр Михайлович Надеждін, Антон Йосипович Фрідріх, Євген Терентійович Варениця, Василь Миколайович Ремесло, Михайло Григорович Гупало, Іван Іванович Ковтун, Юрій Порфирійович Шалін, Леонід Олександрович Животков, Олексій Федорович Шамрай, Віктор Іванович Сажин, Іван Порфирійович Поліщук, Микола Іванович Гейко, Володимир Іванович Кандауров, Віктор Федорович Сайко, Микола Михайлович Макрушин, Володимир Сергійович Гірко, Віктор Григорович Гончаров, Олексій Микитович Румянцев, Олександр Максимович Трофімов, Віктор Михайлович Томашевський, Леонард Іполитович Гадзовський, Василь Кирилович Троянський, Володимир Анатолійович Власенко, Анатолій Іванович Шевченко, Іван Іванович

Задорожній, Богдан Михайлович Ковалишин, Василь Трохимович Колючий, Ганна Миколаївна Ковалишина.

Селекція. З часу заснування головним завданням Центральної станції було вивчення культури цукрового буряку, зокрема продуктивності сівозмін залежно від насичення їх цукровим буряком за різних систем удобрення. У 1912 р. Київське губернське земство звернулося до Всеросійського товариства цукро заводчиків з пропозицією, щоб на Миронівській станції вивчалися також зернові й кормові культури. З 1912 р. польові дослідні проводилися відповідно до розроблених програм.

Сортовивчення зернових культур, зокрема озимої пшениці, на Центральній дослідній станції розпочалося з першого року її заснування. Восени 1912 р. у сортовипробуванні озимої пшениці було посіяно ряд сортів, розповсюджених у місцевих буряківничих господарствах. Навесні 1913 р. були закладені польові дослідні з якими хлібами, вівсом, горохом та іншими культурами.

Восени 1913 р. для вивчення впливу місцевих умов на продуктивність іноземних сортів хлібних злаків фахівцем із сортознавства Мережі дослідних полів ВТЦ Сергієм Олександровичем Нікольським на станції закладається акліматизаційний розсадник, у якому був посіяний доволі великий набір сортів пшениці, отриманих із Німеччини, а також зразки озимої пшениці, що були надіслані Бюро з прикладної ботаніки (м. Санкт-Петербург). Основна колекція станції налічувала 194 зразки пшениці озимої, серед яких окрім місцевих були також німецькі, французькі та американські. Колекція вівса була не такою багатою і включала крім російських найбільш відомі німецькі і шведські сорти.

У ті часи насіння цукрового буряку купували у країнах Західної Європи за високими цінами. З початком війни з Німеччиною 1914 р. і неможливістю імпортувати насіння Департамент Землеробства Росії доручає Миронівській станції додаткові завдання: вивчити існуючі на той період сорти цукрового буряку і надати їм наукову оцінку; розробити прийоми і методи створення високоякісного вихідного матеріалу; одержати маточний матеріал.

У 1915 р. з ініціативи та коштом Департаменту Землеробства і Всеросійського товариства цукро заводчиків на Миронівській станції був створений самостійний відділ селекції цукрового буряку та хлібних злаків, першим завідувачем якого став фахівець Мережі дослідних полів ВТЦ Казимир Францович Мурашко. До того він завідував дослідним полем у Подільській губернії.

К.Ф. Мурашко розпочав сортовивчення, насінництво і селекцію *цукрового буряку* методом добору. Крім нього цією культурою займався спеціаліст С.Ц. Ритель. Після звільнення К.Ф. Мурашка роботи з цукровим буряком деякою мірою курирував завідувач селекційного відділу І.М. Єремеев. Але миронівські зразки цукрового буряку не набули практичного значення. У зв'язку з реорганізацією сортівничо-насінницької мережі Головцукру в 1933–1937 рр. селекцію цукрового буряку на Миронівській станції було припинено, а накопичений вихідний матеріал передано Білоцерківській дослідній станції Всесоюзного НДІ цукрового рільництва.

У період окупації фашистськими загарбниками різноманітний селекційний матеріал, що мала станція до війни, був утрачений. Лишилась лише незначна частина номерів невідомого походження. Довелося провести збір місцевих сортів та селекційних матеріалів з інших селекційних станцій. Усього за три післявоєнні роки було зібрано близько 5 тис. зразків насіння зернових, зернобобових, олійних культур та багаторічних трав, що стали вихідним матеріалом для відновлення селекційної роботи.

Крім зернових культур, селекція яких проводиться в інституті сьогодні (озимі та ярі пшениця, ячмінь, тритикале), установа в різний час займалась селекцією і насінництвом *сочевиці* та *гороху* (матеріал у 30-х роках передано з Білоцерківської станції), *вівса, проса, квасолі, гречки, конюшини, люцерни, віки, суданської трави*. У 60-х роках станція, що на той час підпорядковувалась Всесоюзному НДІ кукурудзи, займалась селекцією *кукурудзи*. У різні роки значний внесок у селекційно-насінницьку роботу з цими культурами зробили такі вчені, як Г.О. Чухрай, Л.Л. Крапива та А.С.

Майданник (просо, овес), кандидат сільськогосподарських наук М.Є. Немлієнко (гречка, кукурудза), Л.М. Блоха (квасоля, сочевиця), О.Х. Матушинська, І.П. Трофименко та кандидати сільськогосподарських наук Ф.П. Литвиненко, І.А. Годунов, В.С. Гірко, Б.М. Черемха (горох, суданська трава, конюшина лучна) та ін.

У 1982–2010 рр. в Миронівському інституті діяв інтродукційно- карантинний розсадник. Першим завідувачем була Олена Йосипівна Ільченко (1984–1997), потім роботу підрозділу очолювала науковий співробітник Ганна Трохимівна Чепур (1998–2010). Мета діяльності розсадника – розширення генофонду зернових культур та збагачення його новими еколого- географічно віддаленими сортами, лініями та гібридними формами зернових культур (озимої та ярої пшениці, озимого та ярого ячменю, а також тритикале, жита, вівса, егілопсів). З початку існування розсадника карантинну перевірку тут проходив вихідний матеріал із соціалістичних країн (Німецької Демократичної Республіки, Польщі, Угорщини, Болгарії), згодом також із селекційних центрів Швеції, Австрії, Франції, Італії, Туреччини, Сирії, Ізраїлю, Нової Зеландії, США, Мексики, з 1995 р. – з міжнародних координаційних селекційних центрів CIMMYT та ICARDA. Нині колекційний матеріал вивчається у відповідних лабораторіях.

До нинішнього складу *відділу селекції зернових культур* входять лабораторія селекції інтенсивних сортів озимої пшениці (завідувач – автор 24 сортів пшениці кандидат сільськогосподарських наук Віра Вікторівна Кириленко); лабораторія екологічної селекції (завідувач – автор 5 сортів пшениці Олександр Володимирович Гуменюк); Волинський опорний пункт (науковий співробітник кандидат сільськогосподарських наук Олександр Васильович Малеончук); лабораторія селекції ярої пшениці (завідувач – автор 20 сортів пшениці кандидат сільськогосподарських наук Світлана Олегівна Хоменко); лабораторія селекції ячменю (завідувач – автор 4 сортів ячменю Володимир Миколайович Гудзенко).

Власне *селекцію пшениці озимої* розпочав спеціаліст з селекції хлібних злаків Мережі дослідних полів ВТЦ Володимир Євгенович Жолткевич, який у 1915 р. на основі даних сортовивчення, закладеного С.О. Нікольським, провів перші добори зразків пшениці озимої за довжиною та масою колоса і низкою ознак зерна (величина, форма, колір, маса). Кращим виявилось потомство одного колоса, відібраного В.Є. Жолткевичем з Банатки оригінальної і висіяного під номером 0246. Селекційну роботу продовжив Леонід Іванович Ковалевський, який не тільки зберіг розсадник після несприятливих умов зимівлі 1916/17 р., а й провів фенологічні спостереження та окомірну оцінку зразків перед збиранням. Під номером 0246 серед п'яти найбільш стійких ліній, що перезимували, була майбутня Українка, названа саме так на пропозицію С.Л. Франкфурта. З червня 1917 р. роботи з селекції пшениці озимої проводилися під керівництвом призначеного на Миронівську станцію Департаментом Землеробства спеціаліста Івана Максимовича Єремєєва. У 1918 р. із 62 кращих зразків він заклав на великих ділянках станційне сортовипробування, що остаточно виявило сорт Українку, який став першим шедевром світової селекції. У 1923 р. Українка експонувалась на Всесоюзній сільськогосподарській виставці (м. Москва), в 1927 р. як рекордсмен (за результатами 1927 р.) серед пшениць, що випробовувались у колективних дослідах в умовах селянського господарства, експонувалась на Всесвітньому ярмарку в м. Лейпциг (Німеччина). Рекомендована для вирощування з 1927 р. озима м'яка пшениця Українка завдяки високій пластичності і унікальним хлібопекарським властивостям займала у передвоєнні роки по СРСР площі понад 7 млн. га.

У 20-х роках значно розширився генофонд пшениці, на основі якого селекціонери станції крім індивідуального одноразового добору стали використовувати метод схрещувань. За різними даними, перші схрещування були проведені у 1923–1924 рр.

Після І.М. Єремєєва, який був обраний професором Маслівського Інституту селекції та насінництва, а в подальшому працював у Всесоюзному

інституті рослинництва (м. Ленінград), селекційну роботу з пшеницею озимою очолив завідувач секції небурякових культур спеціаліст Д.В. Літовкін. За 1924–1928 рр. у 24 районах Шевченківської округи під керівництвом Д.В. Літовкіна було зібрано понад 1 тис. зразків озимої пшениці, із Всесоюзного Інституту прикладної ботаніки надійшло 330 зразків. Продовжив вивчення ботанічного та сортового складу озимих пшениць Шевченківщини Андрій Макарович Фейцаренко, який після переходу Д.В. Літовкіна на викладацьку роботу до Маслівського Інституту селекції і насінництва очолив селекцію озимої пшениці. З 1935 р. селекційною роботою керував висококваліфікований спеціаліст і організатор селекційної справи Іван Архипович Тимченко. У 1923–1938 рр. на сортовивчення було передано 7 сортів пшениці озимої, але жоден не був районований.

У 1938–1941 рр. завідувачем групи озимої пшениці, а в 1945–1947 рр. заступником директора станції і завідувачем відділу селекції був Євген Терентійович Варениця. У 1947–1948 рр. на сортовипробування були передані сорти озимої пшениці «Юбилейная», «Советская» та «Украинка улучшенная», але до районування справа не дійшла.

З 1948 р. селекція озимої пшениці проводилась під керівництвом заступника директора Миронівської селекційно-дослідної станції з наукової роботи Василя Миколайовича Ремесла, який очолив відділ селекції.

Засновник і перший директор Миронівського інституту пшениці Двічі Герой Соціалістичної Праці академік АН СРСР та ВАСГНІЛ В.М. Ремесло, який з 1964 р. очолював Миронівську селекційно-дослідну станцію, а з 1968 р. – інститут, був з 1948 р. до кінця свого життя (1983 р.) також і завідувачем відділу селекції та первинного насінництва озимої і ярої пшениці, згодом – відділу селекції озимої пшениці і ярих культур, відділу селекції пшениці. Сорти озимої пшениці талановитого вченого-селекціонера, серед яких відома Миронівська 264 (районована в 1960 р.) та неперевершений шедевр світової селекції – зимостійка, високоврожайна, з добрими хлібопекарськими

якостями Миронівська 808 (1963 р.), а також Миронівська ювілейна 50, Іллічівка, Миронівська 25 та ін., здобули всесоюзного та міжнародного визнання.

Виняткове значення мали висока регенераційна здатність та пластичність високозимостійкого сорту Миронівська 808, завдяки чому посівні площі пшениці озимої значно збільшились і поширились на північ Європейської частини та до Сибіру, де раніше цю культуру не вирощували. Після широкого розповсюдження сортів озимої пшениці Миронівська 808, Миронівська ювілейна, Іллічівка у сільськогосподарському виробництві не тільки СРСР, а й соціалістичних країн Миронівський науково-дослідний інститут селекції та насінництва пшениці стає провідною установою та визнаним центром вітчизняної науки з селекції озимої пшениці.

У 1972 р. миронівські сорти озимої пшениці були нагороджені пам'ятним Дипломом Сільськогосподарської виставки в ЧССР, присвяченій 50-річчю утворення СРСР. Сорт Миронівська 808 був нагороджений Дипломом і золотою медаллю міжнародних виставок „Агра” (Лейпциг–Маркклеєберг, НДР) в 1967 та 1973 рр., а на „Агра–76” Миронівський інститут був нагороджений Грамотою за створення високоврожайних сортів озимої пшениці.

У 1974 р. академіка В.М. Ремесла призначають головою Всесоюзної координаційної Ради з селекції озимої пшениці при ВАСГНІЛ, де він безпосередньо керував дослідженнями з найважливішої проблеми – підвищення зимостійкості і продуктивності озимої пшениці. Деякий час В.М. Ремесло був головою секції зернових культур і наукової Ради з підвищення якості зерна Відділення рослинництва та селекції ВАСГНІЛ. Він входив до складу Ради Європейської асоціації селекціонерів.

Багато сил і енергії на цих посадах Василь Миколайович віддавав удосконаленню та підвищенню ефективності селекційної роботи. Щороку проводились координаційні наради, на яких підбивалися підсумки роботи, проводилися дискусії з найбільш актуальних проблем селекції, насінництва,

технологій вирощування озимої пшениці, уточнювалися плани наукових досліджень на наступний рік. Часто науково-практичні конференції і наради проходили на базі Миронівського інституту, і науковці інституту мали змогу вчитися у провідних учених СРСР.

В.М. Ремесло був ініціатором і організатором співробітництва у галузі селекції з ученими НДР і Чехословаччини. У 1971 р. за великий внесок у розвиток селекції і насінництва озимих у Чехословаччині Миронівський НДІ селекції та насінництва пшениці був нагороджений орденом Праці Чехословацької Соціалістичної Республіки. У 80-х роках розпочато співробітництво з Болгарією і Польщею. Спільна робота увінчалася створенням високоврожайних сортів озимої пшениці Мечта 1, Мечта 2, Миронівська 61, Мирлебен, Миронівська 65, Мирхад, Раміро, Мираз, Мирич.

Загальний творчий доробок В.М. Ремесла – більше 40 сортів зернових колосових культур, понад 300 наукових праць, у тому числі 6 широко відомих монографій, у яких сконцентровані його думки, науковий та практичний досвід. У них закладені великі можливості для подальшого творчого розвитку селекційного процесу.

Плідна наукова праця і творчі досягнення В.М. Ремесла були високо оцінені державою та науковою спільнотою. Він двічі нагороджений Золотою Зіркою Героя Соціалістичної Праці, чотирма орденами Леніна та багатьма іншими орденами і медалями СРСР, а також Польщі, НДР, Угорщини, Чехословаччини, удостоєний Ленінської і Державних премій СРСР і УРСР, премії ім. В.Я. Юр'єва АН УРСР, Національної премії НДР I ступеня. В.М. Ремесло був академіком АН СРСР і ВАСГНІЛ, членом-кореспондентом Академії сільськогосподарських наук Німецької Демократичної Республіки, почесним доктором Карлового університету в Чехословаччині, членом редколегій центральних наукових журналів „Селекция и семеноводство”, „Сельскохозяйственная биология” (Москва), „Вісник сільськогосподарської науки” (Київ), щорічного видання „Научные труды ВАСХНИЛ” (Москва). Як громадський діяч В.М. Ремесло був членом ЦК КП України (1966–1983 рр.),

заступником Голови Верховної Ради УРСР (1971 р.), обирався депутатом Верховної Ради УРСР та делегатом XXII, XXIII з'їздів КПРС і XXIV з'їзду КПУ.

У 1982 р. споруджено бронзове погруддя на батьківщині двічі Героя Соціалістичної Праці В.М.Ремесла у м. Пирятин на Полтавщині. У 1984 р. на корпусі інституту відкрито меморіальну дошку з барельєфом великого селекціонера.

У червні 2007 р. в Миронівському інституті пшениці за сприяння Міністерства аграрної політики України та Української академії аграрних наук відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Пшениця. Сучасний стан і перспективи розвитку селекції, насінництва та технологій», присвячена 100-річчю від дня народження всесвітньо відомого вченого-селекціонера Василя Миколайовича Ремесла.

Після незмінного 35-річного завідування академіка В.М. Ремесла відділ очолив директор інституту (1983–2000 рр.) кандидат (з 1997 р. доктор) сільськогосподарських наук Леонід Олександрович Животков (автор 69 сортів пшениці, ячменю і вівса), який був керівником міжнародного співробітництва інституту. Після смерті В.М. Ремесла головою Всесоюзної координаційної ради був обраний академік ВАСГНІЛ І.Г. Калиненко, а Л.О. Животков був призначений одним із заступників голови Ради.

У 2000–2003 і 2007–2009 рр. відділом завідував кандидат (з 2008 р. доктор) сільськогосподарських наук Володимир Анатолійович Власенко (автор 55 сортів пшениці і ячменю), який був фіксованим учасником співпраці з селекції пшениці в рамках програм Міжнародного Центру Селекції Кукурудзи і Пшениці (CIMMYT – Мексика та Туреччина) і Міжнародного Центру Аграрних Досліджень у Посушливих Зонах (ICARDA – Сирія), активно працював над інтродукцією сучасного сортименту пшениці з Китаю, Сербії та інших країн.

У 2003–2006 рр. відділ очолював доктор сільськогосподарських наук Володимир Іванович Дубовий (автор 14 сортів пшениці). З 2009 р. відділом

керує директор інституту кандидат сільськогосподарських наук Валентин Сергійович Кочмарський (автор 22 сортів пшениці, ячменю та тритикале).

У створенні миронівських сортів озимої пшениці великою є заслуга науковців, які стояли поряд з В.М. Ремеслом біля витоків сучасної миронівської селекції, та нового покоління селекціонерів – кандидатів сільськогосподарських наук Катерини Миколаївни Курені, Лідії Андріївни Коломієць, Володимира Васильовича Ремесла, Анатолія Федоровича Мельнікова, Лідії Іванівни Волошиної, Миколи Петровича Чебакова, доктора сільськогосподарських наук, професора Володимира Васильовича Шелепова, а також наукових співробітників Леоніда Дмитровича Прокопенка, Людмили Петрівни Бершадської, Лариси Вікторівни Дубини, Ганни Степанівни Басанець, Світлани Миколаївни Маринки, Галини Данилівни Лебедевої, Олени Максимівни Черемхи, Ніни Петрівни Замлілої, Галини Борисівни Вологдіної та багатьох інших.

Наприкінці 80-х років селекційний процес характеризувався широким залученням у генотип озимої пшениці генетичного матеріалу жита, відомим як транслокація з 1R-хромосоми на 1В-хромосому. Започаткував цей етап селекції сорт Миронівська 61, одним із авторів якого також є В.М. Ремесло. Необхідність такої генетичної конструкції пов'язана з потребою підвищення стійкості пшениці проти хвороб. За створення високоврожайних сортів озимої пшениці доктори сільськогосподарських наук Л.О. Животков та В.В. Шелепов удостоєні Державної премії України в галузі науки і техніки (1997 р.).

Нині в селекції використовується нова генетична транслокація – частини 1R-хромосоми жита на ділянку 1А-хромосоми пшениці, оскільки така транслокація меншою мірою знижує якість зерна, ніж транслокація на 1В-хромосому. Уперше в Україні з використанням цього методу був створений сорт Експромт, головним автором якого став учень В.М. Ремесла В.А. Власенко. Цей сорт уперше в історії державного сортовипробування України за врожайністю подолав 100-центнерний рубіж.

З використанням міжвидових хромосомних транслокацій планується створити сорти пшениці озимої з комплексною стійкістю проти хвороб (7–9 балів), високою посухо- та зимостійкістю і потенціалом продуктивності 11,0 т/га, сильних за якістю зерна та придатних для органічного землеробства.

За весь період наукової діяльності станції та інституту (по 2011 р.) передано на державне сортовипробування 131 сорт пшениці озимої, з яких районовано 71, або 54,2%.

Зразки насіння декількох сортів пшениці м'якої озимої селекції Миронівського інституту пшениці, серед яких Миронівська 808, Миронівська 65, Мирхад, Крижинка, прийнято на збереження у Всесвітнє сховище насіння, що створено в Норвегії на території арктичного архіпелагу Свальбард і являє собою глобальний символ збереження біологічного різноманіття Землі. Тут зберігаються дублікати зразків насіння різних культур, закладеного у звичайні генбанки по всьому світу.

За останні роки декілька нових миронівських сортів озимої пшениці районовані в Росії та визнані перспективними в Туреччині.

Роботи з *пшеницею ярою* розпочато в 1947 р. З призначенням на посаду завідувача відділу В.М. Ремесло ширше розгорнув селекцію цієї культури. Більш планомірно ярою пшеницею займалась кандидат біологічних наук Тамара Антонівна Пежемська (1968–1984 рр.). У 1978 р. на виставці „Агрокомплекс–78” (ЧССР) новий сорт пшениці Миронівська яра був нагороджений почесною грамотою „Золотий колос”. У середині 80-х років селекцію культури припинили. Постійну роботу з пшеницею ярою було відновлено в 1992 р. завдяки ініціативі і зусиллям заступника директора з наукової роботи кандидата (з 2009 р. доктор) сільськогосподарських наук Володимира Анатолійовича Власенка, а в 1998 р. він очолив створену окрему лабораторію селекції ярої пшениці. Серед авторів сортів ярої пшениці і Валентина Йосипівна Солоня та Ганна Василівна Федченко. По 2011 р. включно на сортовипробування передано 26 сортів пшениці ярої м'якої і

твердої, районовано – 10, або 38,5%. Це свідчить про високу ефективність селекційної роботи в Миронівці з пшеницею ярою.

У 1940 р. селекціонером Андрієм Сергійовичем Майданником було розпочато селекційну роботу з *ячменем ярим*, яку більш планомірно продовжено з 1946 р. у групі сірих хлібів, з 1948 р. – у групі вівса і ячменю, що були у складі відділу селекції. У 1971 р. як окремий підрозділ було створено лабораторію селекції ячменю. Першим завідувачем став кандидат сільськогосподарських наук А.С. Майданник (автор 3 сортів проса, 2 – вівса та 2 – ячменю). Активну участь у виконанні програми спільної селекційної роботи з *ячменем озимим* у 70-х роках брав завідувач відділу фізіології рослин Інституту зернових культур Бернбург–Хадмерслебен (Німецька Демократична Республіка) доктор Ганс-Дітер Кох, який деякий час постійно працював у лабораторії і на полях Миронівського інституту.

У 1978–1987 рр. підрозділ очолював кандидат сільськогосподарських наук Юрій Олександрович Косов (співавтор 9 сортів ячменю), в 1987–1997 рр. – Іван Андрійович Шубенко (співавтор 26 сортів ячменю), в 1998–2006 рр. – Надія Петрівна Шубенко (співавтор 24 сортів ячменю), у 2007–2009 рр. – кандидат сільськогосподарських наук Валентин Сергійович Кочмарський. З 2009 р. лабораторією керує Володимир Миколайович Гудзенко (співавтор 4 сортів ячменю). Серед авторів сортів ячменю також наукові співробітники Ніна Прохорівна Журавльова, Валентина Йосипівна Совенко (Солона), Галина Йосипівна Кузьменко, Надія Василівна Василенко та ін.

За післявоєнний період (по 2011 р.) на державне сортовипробування передано 19 сортів ячменю озимого та дворучок, з яких районовано 10, або 52,6%, ячменю ярого передано 23 сорти, районовано – 11, або 47,8%. Це свідчить про високу ефективність селекційної роботи з цією культурою.

Нині наукова робота *відділу селекції зернових культур* спрямована на створення сортів-інновацій пшениці озимої і ярої, ячменю озимого і ярого з високим генетичним потенціалом продуктивності, підвищеною стійкістю до екстремальних умов довкілля та високою якістю зерна.

У 1976 р. розпочато селекцію *озимого тритикале*, яку в різний час проводили кандидати сільськогосподарських наук Дмитро Іванович Пацека (автор 12 сортів озимого тритикале та 6 сортів озимої пшениці), Володимир Сергійович Гірко (з 1999 р. доктор, автор 13 сортів тритикале, сорту ярої пшениці та 3 сортів суданської трави), а також наукові співробітники Олег Григорович Дубина, Раїса Володимирівна Яременко, Надія Федорівна Решетнік. Нині селекція озимого і ярого тритикале проводиться під керівництвом кандидата сільськогосподарських наук Сергія Івановича Волощука (співавтор 1 сорту тритикале).

Теоретичні дослідження селекційного процесу. Вибору напрямів наукових досліджень велику увагу приділяв у свій час В.М. Ремесло. Зокрема, за його ініціативи в 1968 р. було створено лабораторії агрофізіології (з 1980 р. – відділ фізіології рослин і штучного клімату) та якості зерна, в 1971 р. – спеціальної цитогенетики і гетерозису (згодом лабораторія генетики пшениці), в 1973 р. – біохімії рослин. Для підвищення ефективності селекційної роботи було збудовано три великі селекційні теплиці, а в 1980 р. введено у дію фітотрон з трьома оранжереями і декількома кліматичними камерами, що разом склало єдиний фітотронно-тепличний комплекс. У 1986 р. був створений відділ біотехнології селекційного процесу.

Понад 30 років (1968–1999) лабораторію *якості зерна* очолював кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник Микола Іванович Блохін, який був членом наукової Ради з підвищення якості зерна Відділення рослинництва та селекції ВАСГНІЛ. Таким чином, лабораторія працювала в єдиній системі з визначення якості в СРСР. М.І. Блохіним був розроблений прилад для відмивання клейковини (А. с. СРСР № 1026052). Широко використовується розроблений у лабораторії напівмікрометод визначення індексу деформації клейковини (показник ВДК). Багато років у лабораторії плідно працювали кандидат сільськогосподарських наук старший науковий співробітник Галина

Мойсеївна Блохіна (Ковбасенко), а також наукові співробітники Алла Андріївна Шевченко, Світлана Іванівна Годунова, Любов Андріївна Шаліна, Людмила Олексіївна Турченко.

З 2000 р. лабораторією керує кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник Василь Трохимович Колючий (автор 23 сортів пшениці). Керівники лабораторії є співавторами Державних стандартів на зерно пшениці (Блохін М.І. – ДСТУ 3768-98, Колючий В.Т. – ДСТУ 3768-2004).

Першим завідувачем лабораторії спеціальної цитогенетики і гетерозису пшениці був кандидат сільськогосподарських наук Олексій Федорович Шамрай. Упродовж 30 років (1981–2011) лабораторією *генетики пшениці* керувала кандидат біологічних наук (з 1987 р.) Галина Семенівна Колюча.

Першим завідувачем (1968–1972) лабораторії агрофізіології (стійкості рослин) був кандидат сільськогосподарських наук Іван Іванович Ковтун (у подальшому доктор сільськогосподарських наук, професор). У 1972–1987 рр. лабораторію фізіології стійкості і біохімії рослин, а з 1980 р. відділ *фізіології рослин і штучного клімату* очолював кандидат сільськогосподарських наук Юрій Порфирійович Шалін.

Першим завідувачем лабораторії *біохімії і масових аналізів*, як окремого підрозділу, був кандидат біологічних наук Павло Єгорович Федін (1973–1976 рр.). Потім лабораторію очолювали кандидати біологічних наук Іван Васильович Мороз, Людмила Вікторівна Сіненко, Геннадій Васильович Мазільніков. Після об'єднання в 1988 р. лабораторії біохімії та відділу фізіології рослин і штучного клімату у відділ фізіології і біохімії рослин підрозділ у різні роки очолювали кандидат біологічних наук Петро Іванович Кубарев, кандидат сільськогосподарських наук Олександр Юрійович Шалін, у 1996–2011 рр. – кандидат біологічних наук Г.В. Мазільніков.

У 2011 р. на базі лабораторій генетики пшениці та фізіології і біохімії рослин створено лабораторію генетики і фізіології.

У різні роки в цих підрозділах успішно працювали генетики Віталій Анатолійович Пухальський (в майбутньому доктор біологічних наук, професор), кандидати біологічних наук Володимир Андрійович Борисенко, Валентин Родіонович Челак, Віталій Юрійович Шебітченко, Сергій Іванович Тімоха, Микола Миколайович Назаренко, Віталій Олексійович Смірнов (нині доктор біологічних наук), Наталія Василівна Булавка; фізіологи Зоя Олексіївна Морозова, Олена Володимирівна Шерстобоева (нині доктори наук), кандидати біологічних наук Володимир Михайлович Мусич, Олександр Степанович Щербатенко, кандидат хімічних наук Євген Васильович Полункін; біохімік кандидат біологічних наук Григорій Григорович Келеберда; спеціалісти фітотронії та штучного клімату кандидати технічних наук Анатолій Пилипович Садовий, Богдан Михайлович Ковалишин, доктор сільськогосподарських наук Володимир Іванович Дубовий, інженер Василь Петрович Советов.

У результаті проведених багаторічних досліджень встановлено спорідненість гліадинкодуєчих локусів з продуктивністю, адаптивністю, якістю зерна та іншими селекційно важливими ознаками. Досліджено успадкування стійкості пшениці озимої проти бурої іржі, для ряду сортів і ліній ідентифіковано гени стійкості. На матеріалі гібридних популяцій досліджено закономірності успадкування морозостійкості пшениці озимої. Удосконалено методи добору морозостійких форм на проростках, у калюсах і на рослинах. Проведено оцінку комбінаційної здатності кращих ліній і на цій основі отримано донори морозостійкості. З метою дослідження закономірностей успадкування тривалості періоду яровизації створено лінії-аналоги, потреба в яровизації яких відрізняється від притаманної для цих сортів. Визначено особливості формування коадаптивних асоціацій генів на матеріалі простих та складних багатокомпонентних гібридних популяцій. Доведено, що інтрогресивні схрещування пшениці викликають потужний формотворний процес і надають величезні можливості цілеспрямованого добору матеріалу для селекції на високий рівень продуктивності, стійкості

проти хвороб, достатній рівень морозостійкості, якість зерна і борошна на рівні сильних пшениць. Створені інтрогресивні лінії з комплексом цінних господарських ознак проходять випробування в різних ланках селекційного процесу.

Розроблені і запатентовані нові типи біологічно активних засобів – системних морфорегуляторів: добриво «Біофора» і універсальний фунгіцидний препарат «Донор», що підвищують урожайність сільськогосподарських культур. Розроблено принцип агроекологічного адаптивного рослинництва в умовах фітотронно-тепличного комплексу, основою якого стало запровадження культурозміни із зернових, овочевих та лікарських тропічних культур.

Ініціатором, організатором і першим керівником відділу *біотехнології селекційного процесу* і лабораторії клітинної селекції у його складі був кандидат (з 1999 р. доктор) сільськогосподарських наук Володимир Сергійович Гірко (1986–2007). Біля витоків робіт на початку діяльності відділу біотехнології стояли науковці, які проводили дослідження за різними напрямками, зокрема:

– клітинна селекція, нетрадиційні методи селекції, культура клітин, тканин, органів; індукований фізичний та хімічний мутагенез; стійкість до біотичних, абіотичних факторів середовища; соматональна мінливість; інтрогресивна селекція *in vitro* – кандидати біологічних наук Павло Олексійович Філонченко, Ганна Дмитрівна Волощук, кандидат сільськогосподарських наук Сергій Іванович Волощук, наукові співробітники Павло Васильович Хамула, Валентина Дмитрівна Солодовніченко, Лариса Володимирівна Коломієць, Світлана Іванівна Василенко, Валентина Олександрівна Заболотня та інші науковці;

– селекція пшениці та тритикале, селекційна діагностика, розробка ресурсозберігаючих технологій вирощування нових сортів озимого тритикале з використанням онтогенетичних особливостей формування високопродуктивних агроценозів – кандидат сільськогосподарських наук

Дмитро Іванович Пацека, наукові співробітники Олег Григорович Дубина, Раїса Володимирівна Яременко, Надія Федорівна Решетнік, Марія Іванівна Покотило, Ніла Анатоліївна Сабадін, Софія Миколаївна Жудра.

За 25-річний період діяльності були освоєні методи віддаленої гібридизації, ембріокультури, культури незрілих зародків, молодих суцвіть та мікроклонального розмноження, андрогенезу та суспензійної культури пшениці; відпрацьовані технології синтезу інтрогресивних форм злаків, добору та оцінки генотипів пшениці в системах *in vitro* на стійкість до абіотичних та біотичних факторів довкілля; вивчено асоціативні зв'язки азотфіксуючих та фосформобілізуєчих мікроорганізмів із зерновими культурами; за рахунок введення у тритикальний геном домінантного гена низькорослості жита вдалося вдвічі зменшити висоту рослин тритикале, таким чином розв'язати проблему стійкості до вилягання. На державне сортовипробування передано 16 сортів тритикале озимого, з яких районовано 9, або 56,2.

Теоретичні дослідження селекційного процесу спрямовані на всебічне вивчення механізмів, що забезпечують високу якість зерна і високу морозостійкість рослин, та на створення ефективних джерел і донорів цих та інших господарсько-цінних ознак. При цьому досліджуються як генетичні фактори визначення цих ознак, так і механізми їх реалізації в онтогенезі. Для збільшення генетичного різноманіття вихідного матеріалу за факторами, що визначають цінні селекційні ознаки, широко використовуються віддалені схрещування. Тестування матеріалу здійснюється як стандартними методами, так і з використанням розроблених науковцями відділу оригінальних методів, що дає можливість підвищити продуктивність і об'єктивність аналізів та поєднати оцінки і добори за певними ознаками. Відділ біотехнології селекційного процесу працює над освоєнням, удосконаленням і розробкою нетрадиційних методів клітинної селекції та біотехнології, методів ДНК-технологій і молекулярно-генетичних маркерів та створенням сортів-інновацій тритикале озимого.

Співробітники теоретичних підрозділів тісно співпрацюють з селекціонерами, агротехніками та насінниками і часто є співвиконавцями завдань науково-технічних програм цих підрозділів.

Захист рослин. Перші дослідження з виявлення хвороб сільськогосподарських культур на Миронівській дослідній станції провів на початку 20-х років працівник Сортівничо-Насінневого Управління Цукротресту, а до революції спеціаліст-фітопатолог Київської станції з боротьби із шкідниками рослин при Південно-Російському товаристві заохочення землеробства Сергій Андрійович Смірнов. Планомірні наукові дослідження широко розгортаються з організацією на станції в 1924 р. фітопатологічної та ентомологічної секцій на базі Смілянської міколого-ентомологічної станції Цукротресту, що поклали початок теперішньому відділу захисту рослин. Перші завідувачі – у майбутньому професор Володимир Павлович Муравйов (секція фітопатології, 1924–1927 рр.), Сергій Андрійович Смірнов (секція фітопатології, 1927–1941 рр.), ентомолог Смілянської станції Іван Володимирович Ліндеман (секція ентомології, 1924–1941 рр.).

Основним завданням секцій фітопатології і ентомології було вивчення розповсюдження і розвитку найбільш поширених хвороб та шкідників цукрового буряку і зернових культур та впливу пошкоджень на врожай і технологічні показники одержуваної сировини, зокрема залежно від удобрення і сівозміни в умовах стаціонарних дослідів. Ентомологом Іваном Феоктистовичем Безверхим був розроблений механічний метод боротьби з буряковим довгоносіком та мишоподібними гризунами, який широко застосовувався у буряківництві. Наприкінці 20-х років В.П. Муравйовим було доведено доцільність застосування способу штучного зараження насіння збудником твердої сажки перед посівом для визначення стійкості сортів пшениці, що не втратило актуальності і тепер.

У 1948–1967 рр. відділ захисту рослин очолював ентомолог Микола Олександрович Кузьмін. Понад 20 років (1969–1991) відділом завідував

відомий учений-фітопатолог кандидат біологічних наук Віктор Гордійович Новохатка (автор 4 сортів пшениці, 2 – тритикале та 2 – кормових трав). З 1993 р. відділом захисту рослин успішно керує кандидат сільськогосподарських наук (з 2009 р. заступник директора Миронівського інституту пшениці з наукової роботи) Ганна Миколаївна Ковалишина (автор 17 сортів пшениці).

Великий внесок у науковий доробок відділу належить колективу вчених. Понад 40 років (1929–1972) віддав роботі у секції фітопатології Борис Миколайович Дубиневич, понад 20 років (1964–1988) працювала у відділі захисту рослин фітопатолог Лідія Іванівна Мочалова, більше 15 років – кандидат сільськогосподарських наук Олександра Миколаївна Борисенко (1971–1986). У різний час у відділі працювали і працюють тепер наукові співробітники ентомологи Захар Леонідович Корж, Іван Захарович Кривов'яз, вірусолог кандидат сільськогосподарських наук Анатолій Іванович Юхименко, фітопатологи Ольга Павлівна Яхтенфельд, Людмила Олександрівна Головатюк, Надія Василівна Дорошенко, Людмила Павлівна Мельнікова, Галина Петрівна Марусич, Людмила Анатоліївна Мурашко, Тетяна Іванівна Муха та кандидат сільськогосподарських наук Валентина Яківна Сабадин.

Під керівництвом В.Г. Новохатки в 1978 р. розпочато планомірну роботу зі створення вихідного селекційного матеріалу, стійкого проти основних грибних хвороб. Нині колектив відділу продовжує розпочаті у 80-х роках дослідження з вивчення генетики ознаки стійкості проти збудників основних хвороб у колекційних сортозразків, на основі яких створюється новий вихідний селекційний матеріал з груповою стійкістю, що з успіхом використовується селекціонерами Миронівського інституту пшениці та інших селекційних установ України.

Досконало вивчаються агротехнічні прийоми, що сприяють обмеженню чисельності шкідників, а також ефективність нових протруйників, фунгіцидів та інсектицидів. Серед великого асортименту хімічних препаратів

виявляються найбільш ефективні проти збудників основних хвороб та шкідників на певних фазах розвитку рослин пшениці озимої. Регулярно надаються практичні рекомендації з удосконалення елементів хімічного захисту озимої і ярої пшениці, озимого і ярого ячменю в технологіях вирощування цих культур.

Нині основними напрямками наукових досліджень відділу захисту рослин є пошук джерел стійкості проти хвороб і шкідників пшениці та ячменю, використання їх у селекційному процесі, вивчення природних популяцій збудників хвороб та дослідження генетичних ознак стійкості проти них, удосконалення існуючих технологій вирощування озимої і ярої пшениці та озимого і ярого ячменю шляхом застосування нових елементів хімічного захисту від хвороб та шкідників.

Насінництво і технології вирощування. Відділ насінництва та агротехнологій створений у 2011 р. на базі об'єднаних відділу насінництва і лабораторії сортових технологій.

Після передачі на сортовивчення сорту пшениці озимої Українка для належного ведення розмноження нового сорту в 1925 р. був створений відділ ***насінництва***, який очолив помічник завідувача станції спеціаліст з рільництва Франц Павлович Сененко. У 1927 р. було завершено будівництво насіннесховища (елеватора), обладнаного механічними установками для очищення насіння., Елеватор діє і в наш час. Після війни насінництвом займалось дослідне господарство станції.

Після організації на базі станції науково-дослідного інституту були створені відділ насінництва (завідувач Михайло Андрійович Говорун, 1968–1985 рр.) і лабораторія насіннезнавства (завідувачі кандидати сільськогосподарських наук Дмитро Матвійович Манжос, 1969–1971 рр.; Микола Онисимович Кіндрок, 1973–1976 рр.). Потім лабораторію приєднали до відділу насінництва. У 1982–1983 рр. роботи з насінництва курирував заступник директора інституту з наукової роботи доктор сільськогосподарських наук Микола Михайлович Макрушин.

У ці роки під керівництвом В.М. Ремесла було розроблено і впроваджено систему насінництва зернових культур, що дала змогу забезпечувати насінницькі господарства оригінальним насінням нових сортів зразу ж після їхнього районування.

У 1985–2000 рр. відділ очолював кандидат сільськогосподарських наук Валентин Якович Дворник. У 2000–2011 рр. підрозділом керував кандидат сільськогосподарських наук Валерій Петрович Кавунець. Нині відділ очолює Андрій Анатолійович Сіроштан.

Над проблемами насінництва і насіннезнавства в різний час також успішно працювали і працюють тепер кандидати сільськогосподарських наук Олена Гаврилівна Кізілова, Валентин Аврамович Рочняк, Валентина Йосипівна Шелепова та наукові співробітники Віктор Кузьмич Дрич, Євдокія Дмитрівна Пацека, Анатолій Васильович Буряк, Людмила Іванівна Булгакова, Людмила Іванівна Лящук, Валентина Іванівна Капля.

У 1996 р. до відділу насінництва було приєднано лабораторію селекції і первинного насінництва кормових культур (конюшина лучна, суданська трава), завідувачами якої в різні роки були кандидати сільськогосподарських наук Федір Прохорович Литвиненко (1972–1977), Іван Андрійович Годунов (1977–1989), Богдан Михайлович Черемха (1991–1996).

Основне завдання відділу насінництва – організація вирощування оригінального сортового насіння зернових, зернобобових, круп'яних і кормових культур, занесених до Державного реєстру України. В інституті створено відповідну матеріально-технічну базу для первинного насінництва. За 2001–2010 рр. реалізовано понад 1 тис. тонн оригінального насіння вищевказаних культур. Теоретичними дослідженнями відділу показано роль екологічних чинників і ряду антропогенних факторів у формуванні посівних та врожайних властивостей насіння, виявлено взаємозв'язок окремих показників посівних якостей з урожайними властивостями насіння. За допомогою гліадинових маркерів у процесі первинного насінництва

визначається генетична чистота та біотипний склад нових сортів озимої пшениці миронівської селекції.

Удосконалено технологію виробництва насіння нових сортів пшениці озимої, що забезпечує підвищення врожайності на 3–5 ц/га, виходу кондиційного насіння на 5–10% і врожайних властивостей у потомстві на 2–3 ц/га.

У перспективі планується вивчати вплив окремих абіотичних, біотичних і антропогенних факторів на врожайність, посівні якості та врожайні властивості насіння нових сортів озимої пшениці селекції інституту та інших установ, що дасть змогу найбільш повно використати генетичний потенціал і значно подовжити виробниче життя сорту.

Лабораторія *сорткових технологій* (назви різних років – відділ рільництва, відділ агротехніки, відділ агротехніки і механізації кукурудзи, відділ агротехніки і гербіцидів), що у 2011 р. стала складовою відділу насінництва та агротехнологій – найдавніший підрозділ у структурі інституту. Для вивчення продуктивності сівозмін залежно від насичення їх цукровими буряками за різних систем удобрення в 1912 р. був закладений довгостроковий польовий дослід, що згодом отримав назву „Старе дослідне поле”. У 1914 р. розпочала дослідження агрохімічна лабораторія, завідувачем якої в 1914–1925 рр. був рільник О.М. Надєждін, потім ґрунтознавець А.І. П’ятенко. Серед агрохіміків, що працювали в лабораторії в ті роки, багато хто в майбутньому стали відомими вченими, зокрема В.Д. Манзон (доцент Київського СГІ), А.Л. Маслова (автор агрохімічного методу визначення вмісту обмінного калію), О.К. Кедров-Зіхман (академік ВАСГНІЛ, професор).

У 1918–1929 рр. відділ рільництва (з 1920 р. і станцію) очолював О.К. Філіповський (у майбутньому професор). У 1929 р. завідувачем відділу агротехніки стає новопризначений директор станції А.І. П’ятенко.

За ініціативи Д.М. Прянішнікова (видатний агрохімік, біохімік та фізіолог рослин, з 1936 р. академік ВАСГНІЛ, дійсний і почесний член

багатьох зарубіжних академій та наукових товариств, засновник школи російських агрохіміків) в 1929 р. на Миронівській дослідній станції під керівництвом і за безпосередньої участі директора станції та завідувача відділу агротехніки А.І. П'ятенка і рільника І.К. Бобира з метою вивчення повноротаційних польових сівозмін і систем удобрення в них був закладений новий польовий стаціонарний дослід, що згодом отримав назву „Нове дослідне поле”.

У 30-х роках відділ агротехніки очолював заступник директора з наукової частини О.М. Надєждін. Старшим науковим співробітником Григорієм Васильовичем Пилипцем (у майбутньому видатний учений-агротехнік, доктор сільськогосподарських наук, професор) в 1935 р. було проведено експедиційне вивчення агротехніки цукрових буряків у колгоспах Київської області з урахуванням результатів досліджень так званих хат-лабораторій.

Наступною ланкою у боротьбі за підвищення врожайності у 30-х роках стає хімізація сільського господарства, тому агрохімічні дослідження набувають особливого значення. Секцію хімізації (агрохімії) в 1934–1935 рр. очолював Юрій Костянтинович Кудзін (у майбутньому видатний учений-агрохімік, доктор сільськогосподарських наук, професор), потім В.Д. Манзон.

У післявоєнний період відділом агротехніки керували Сергій Васильович Сухобрус (1946–1947 та 1963–1966 рр.), Г.Д. Безвусий (1949–1952), Михайло Григорович Гупало (1952–1963), Олексій Дмитрович Кондратенко (1966–1967).

З організацією на базі станції інституту відділом агротехніки керували кандидати сільськогосподарських наук Василь Карпович Блажевський (1969–1972) та Віктор Федорович Сайко (1973–1983) – в майбутньому доктори сільськогосподарських наук, професори. Лабораторію агрохімії очолював кандидат сільськогосподарських наук Анатолій Іванович Шевченко.

У 80-ті роки лабораторія агрохімії стала складовою відділу сортових технологій. Підрозділ очолювали кандидати сільськогосподарських наук Олексій Якович Степаненко (1983–1986), Микола Андрійович Ільченко (1986–1994), А.І. Шевченко (1994–2000 та 2005–2006 рр.).

У 2004 р. на базі лабораторії сортових технологій було створено відділ агроекології під керівництвом кандидати сільськогосподарських наук Олексія Івановича Шевченка. Після реорганізації відділу з 2007 по 2009 рр. О.І.Шевченко очолював лабораторію сортових технологій. У 2000–2005 та 2009–2011 рр. лабораторією завідував Володимир Іванович Русанов.

У відділі агротехніки в різні роки плідно працювали кандидати сільськогосподарських наук Василь Мойсейович Гриньов, Олексій Степанович Кузьменко, Валентин Володимирович Дудник, Ганна Григорівна Блажевська, Марія Петрівна Душко, Віталій Федорович Анацький та наукові співробітники Анатолій Михайлович Твердохліб, Марія Петрівна Яблунівська.

За розробку сортової агротехніки пшениці озимої директор інституту академік В.М. Ремесло та завідувач відділу кандидат сільськогосподарських наук В.Ф. Сайко в 1977 р. отримали Державну премію УРСР у галузі науки і техніки. В останні роки в лабораторії сортових технологій розроблені інноваційні технології вирощування, що з науковим супроводом забезпечують у Лісостепу України одержання 7–9 т/га пшениці озимої та 4,5–5,5 т/га пшениці ярої з якістю зерна не нижче III класу, 6–7 т/га високоякісного зерна ячменю озимого та 5–6 т/га – ячменю ярого. Розроблено різноротаційні сівозміни з підвищеною концентрацією зернових культур для чорноземів Правобережного Лісостепу за різних систем удобрення.

Впровадження наукових розробок. Діяльність щодо пропаганди і впровадження наукових досягнень Миронівської станції, зокрема участь у різних виставках, розпочалась зі створенням у 20-х роках секції пристосування (завідувач П.В. Кузьменко). У 1929 р. у діяльність з

пристосування (впровадження) було введено новий розділ – „мережа кореспондентів-дослідників”. У 1968 р. з утворенням інституту створюється відділ наукової інформації та впровадження наукових досягнень і передового досвіду у виробництво (перший завідувач Олексій Дмитрович Кондратенко).

Миронівський інститут – постійний учасник різних міжнародних і вітчизняних виставок, зокрема у 70–80-х роках брав участь у міжнародних виставках в Югославії, Угорщині, Чехословаччині, Німецькій Демократичній Республіці, Болгарії, Польщі, Монголії, В’єтнамі, на Кубі, а також ВДНГ СРСР та УРСР, нині – у щорічній виставці «АГРО» та багатьох інших, на яких постійно нагороджується Дипломами.

Узагальненням результатів науково-дослідної роботи, пропагандою і організацією впровадження у виробництво нових сортів і розробок Миронівського інституту в різні роки плідно займались кандидати сільськогосподарських наук Олексій Степанович Кузьменко, Валентин Аврамович Рочняк, Микола Іванович Драніщев (нині доктор сільськогосподарських наук, професор), Валентин Володимирович Дудник, Григорій Юхимович Борсук.

Економічні дослідження на Миронівській станції розпочались на початку 30-х років (П.В. Кузьменко, Д.Т. Терновий, Г.І. Фейцаренко). У секції економіки та організації соціалістичного сільського господарства вивчалась ефективність господарювання і організації праці у буряківництві, узагальнювався досвід колгоспного будівництва в зоні діяльності Миронівської станції в період суцільної колективізації і подальшого становлення колгоспів і радгоспів. У 70–90-х роках економічну ефективність впровадження сортів і наукових розробок інституту визначали кандидати економічних наук Віктор Іванович Бехтерев, Діна Яківна Канівець, Микола Васильович Душко. Нині економічні дослідження проводять наукові співробітники Світлана Григорівна Назаренко та Алла Михайлівна Томашевська.

Видавнича і патентно-ліцензійна діяльність. Перші результати досліджень станції були опубліковані в 1914 р. З 1924 р. і до війни щороку виходило наукове видання «Труды Мироновской опытно-селекционной станции», крім того публікувались статті в наукових журналах та видавались практичні поради селянству, а з 30-х років – колгоспам щодо вирощування цукрових буряків і зернових культур. Після війни збірники наукових праць станції видано в 1950 і 1968 рр. У 1970 р. започатковане щорічне наукове видання Миронівського інституту (відповідальний редактор – директор інституту), що виходить до теперішнього часу: 1970–1974 рр. – «Бюллетень Мироновского научно-исследовательского института селекции и семеноводства пшеницы», першим літературним редактором якого був кандидат сільськогосподарських наук Віктор Іванович Озірський; 1976–1995 рр. – «Сборник научных трудов», з 2001 р. – «Науково-технічний бюлетень Миронівського інституту пшениці». З 1983 р. редакторську підготовку наукового видання Миронівського інституту, а також іншої друкованої продукції проводить член редакційної колегії інституту Галина Петрівна Кузьмінська. З 1970 р. видано понад 40 випусків збірника наукових праць та бюлетеню інституту, близько 10 кольорових проспектів про інститут, а також велику кількість рекомендацій і каталогів сортів. За період діяльності станції та інституту за результатами досліджень установи видано близько 30 монографій. Крім того, миронівські науковці є співавторами ще близько 20 монографій, державних стандартів та довідників. У різних журналах і збірниках опубліковано понад 3,5 тис. наукових праць.

З 1976 р. в інституті проводиться патентно-ліцензійна робота і функціонує патентний фонд. Понад 30 років патентні дослідження проводила старший науковий співробітник, старший патентознавець Лідія Миколаївна Петренко. З 2007 р. цю роботу виконує фахівець з інтелектуальної власності Ольга Володимирівна Петренко. Нині економічні дослідження, патентно-ліцензійна робота та видавнича діяльність проводяться в лабораторія патентно-кон'юнктурних, економічних досліджень та інтелектуальної

власності, яку очолює О.В. Петренко. Лабораторії підпорядковані також наукова бібліотека та музей інституту.

Підсумки наукової діяльності установи. За 100 років діяльності (1912–2012) вченими створено і передано на державне сортовипробування 262 сорти 19 сільськогосподарських культур, з яких районовано 132, або 50,4 %, що свідчить про високу ефективність селекції на станції та в інституті, особливо в останній період.

В останні роки в Миронівському інституті пшениці завдяки вмілому використанню творчої спадщини академіка В.М. Ремесла, посиленню комплексності досліджень селекціонерів з генетиками, імунологами, фізіологами, біохіміками, біотехнологами в самому інституті, більш тісному співробітництву з академічною (ІФРiГ НАНУ) і галузевою (ІЗР НААН, ІР НААН) наукою, а також з міжнародними селекційними центрами СІММУТ та ICARDA створено сорти-інновації пшениці озимої і ярої, ячменю озимого і ярого, тритикале озимого з високим генетичним потенціалом продуктивності, підвищеною стійкістю до екстремальних умов довкілля та високою якістю зерна. Так, у Державний реєстр сортів рослин України на 2011 р. внесено 76 сортів миронівської селекції, в тому числі 45 сортів пшениці озимої, 5 – ярої м'якої та 2 – ярої твердої, 3 сорти тритикале озимого, 8 сортів ячменю озимого та 9 – ярого, 1 сорт проса, 2 – конюшини лучної та 1 сорт суданської трави. Успішно проходять державне сортовипробування України 14 нових сортів миронівської селекції, в тому числі 4 сорти пшениці озимої, 2 – пшениці ярої м'якої, 1 – ярої твердої, 2 – ячменю озимого, 4 – ячменю ярого, 1 – тритикале озимого. На державне сортовипробування Росії за 2008–2011 рр. передано 14 сортів пшениці озимої миронівської селекції, крім того, на сортовипробування в Туреччину – 6 сортів пшениці озимої. Уперше до Державного реєстру селекційних досягнень Росії з 2011 р. внесено сорт пшениці озимої Мироновская 100, з 2012 р. – Крыжинка.

Уперше за 2006–2011 рр. в Державний реєстр України внесено 43 сорти зернових колосових культур миронівської селекції та створених спільно з іншими НДУ, в тому числі 27 сортів пшениці озимої, 3 сорти пшениці ярої м'якої та 1 – ярої твердої, 6 сортів ячменю озимого та дворучок, 5 сортів ячменю ярого, 1 сорт тритикале озимого.

Генетичний потенціал урожайності сортів-інновацій пшениці озимої миронівської селекції становить 100–132 ц/га, пшениці ярої м'якої – 55–65 ц/га, пшениці ярої твердої – 50–60 ц/га, ячменю озимого – 80–100 ц/га, ячменю ярого – 75–95 ц/га, тритикале озимого – 100–110 ц/га. Про високий генетичний потенціал продуктивності та високу конкурентоспроможність сортів-інновацій миронівської селекції свідчить їхня фактична врожайність на виробничих площах господарств та районів.

У сприятливому 2009 р. на виробничих площах урожайність сортів пшениці озимої миронівської селекції у СВК АФ «Перемога» (Кагарлицький район Київської області) коливалася від 87,7 до 91,0 ц/га, АФ «Слобідська» цього ж району – від 78,0 до 87,0 ц/га, у ВАТ «Синявське» (Рокитнянський район) – від 70,0 до 81,0 ц/га, у СТОВ «Світанок» (Оратівський район Вінницької області) – від 68,0 до 80,0 ц/га, у ЗАТ НВФ «Урожай» (Корсунь-Шевченківський район Черкаської області) – від 67,8 до 72,1 ц/га.

У Кагарлицькому районі, що у 2009 р. зайняв перше місце в Київській області за врожайністю пшениці озимої (57,0 ц/га), 12 сортів-інновацій пшениці озимої спільної селекції МІП НААН та ІФРiГ НАНУ на площі 4668 га *переважали середню врожайність по району на 18,6 ц/га.* У Рокитнянському районі Київської області середня врожайність пшениці озимої у 2009 р. була досить високою і становила 56,2 ц/га, а *перевага п'яти миронівських сортів пшениці озимої становила 5,1–23,6 ц/га.* Аналогічні приклади можна навести і стосовно миронівських сортів-інновацій пшениці ярої, ячменю озимого і ярого та тритикале озимого.

Аналіз урожайності сортів пшениці озимої різних країн в екологічному сортовипробуванні МІП НААН за 2006–2011 рр. вказує на значну перевагу за

врожайністю вітчизняних сортів пшениці озимої, в тому числі й миронівської селекції, над сортами з Болгарії (на 15,2 ц/га), США (13,2 ц/га), Угорщини (7,4 ц/га), Румунії (6,2 ц/га), Німеччини (4,2 ц/га), Росії (3,1 ц/га). Це необхідно враховувати спеціалістам кожного господарства при підборі сортів для сівби під урожай кожного наступного року.

З метою підвищення врожайності зернових культур, прибутковості і конкурентоспроможності аграрних господарств України Миронівський інститут пшениці імені В.М. Ремесла Національної академії аграрних наук України на комерційних засадах укладає ліцензійні угоди на використання сортів-інновацій, а також надає консультативно-методичну допомогу щодо технологій вирощування сортів-інновацій зернових культур відповідно до ресурсного забезпечення господарства і погодних умов, що фактично складуться впродовж вегетації, та реалізує за помірними цінами оригінальне насіння нових сортів миронівської селекції.

Освещена история организации, развития и деятельности Мироновской селекционно-опытной станции и Мироновского института пшеницы, созданного на ее базе, а также отдельных структурных подразделений. Показана роль академика В.Н. Ремесло и ведущих ученых в становлении научно-исследовательского учреждения, которое благодаря их весомым научным достижениям стало одним из ведущих научных центров в мире.

History of the organization, development and activity of Myronivka breeding and research station and Myronivka Institute of Wheat which has been established on its base and individual departments and laboratories is elucidated. The role of Academician Vasyl' M. Remeslo and leading scientists in the development of the scientific institution that owing to their significant academic achievements has become one of the leading research centers worldwide is shown.